Praksis 23 | Sayfa: *63-84*

İktisadi Devlet Kuramları veya 'İktisadın Emperyalizmi': Bir Örnek Olarak Rant-Kollama Analizi*

Galip L. Yalman**

Çeviri: N.Pınar Erdoğan ve İbrahim Gündoğdu

Öz

'Devlet' ve 'piyasa' o kadar suistimal edilen kavramlardır ki neredeyse analitik kategoriler olarak açıklayıcı değerlerini yitirmişlerdir. Ayrıca sadece alternatif kapitalist gelişme stratejilerini değil, üzerinde hegemonya stratejilerinin geliştirildiği rakip öncülleri de sembolize etmeye başlamışlardır. Neoliberal hegemonya döneminde, ana akım iktisadın kusurlarını telafi etmek için bir 'devlet kuramı'na gereksinim duyulduğu belirtilmiştir. Bu çalışma, iktisat temelli bir siyaset kuramı geliştirme çabalarının etkin bir örneği olan rant kollama analizinin içerdiği kuramsal açmazları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, sözleşme ilişkilerinin tarafsız garantörü olarak devlet kavramının, bir 'zihinsel kurgu'dan öte bir şey olmadığı gerçeği vurgulanmaktadır. Bu 'zihinsel kurgu'nun ele alınan olguların açıklanmasında pek de yardımcı olmadığı halde, tikel bir modelin varsayımlarına göre işleyen 'rasyonel iktisadi insan'a uygun koşulları sağlamada araçsal olduğu ileri sürülmektedir. Dolayısıyla, ampirisist epistemolojiler ve/veya bireyselci temellere dayanan kuramlar temelinde açıklanması mümkün olmayan 'kollektif eylem'i irdelemek için kavramsal kategorilere ihtiyaç olduğu belirtilmektedir.

Anahtar kelimeler: *Devlet, piyasa, mülkiyet hakları, rant kollama, tercih kuramsal, ikinci en iyi.*

Abstract

Economic Theories of State or 'Economics Imperialism': Rent-seeking Analysis as an Exemplar

'State' and 'market' are concepts so grossly abused that they have almost lost their heuristic value as analytical categories. They have also come to symbolise not only alternative strategies of capitalist development, but also rival premises upon which hegemonic strategies were to be developed. In the era of neoliberal hegemony, it has been contended that a 'theory of state' is required so as to make up for the deficiencies of the mainstream economics. This study focuses on the antinomies of an influential attempt to develop an economic theory of politics, namely, the rent-seeking analysis. It highlights the fact that the concept of the state as a neutral guarantor of contractual relations is no more than a 'mental construct', hardly relevant to account for the phenomena in question, but one which would be instrumental in providing the circumstances conducive for the 'rational economic man' to operate according to the assumptions of a particular model. This, in turn, indicates the need for conceptual categories to come to terms with 'collective action' in ways in which theories premised on individualistic foundations and/or limited by empiricist epistemologies could not provide.

Keywords: *State, market, property rights, rent-seeking, choice-theoretic, second-best.*

* Bu çalışma, "Economic Theories of State or 'Economics Imperialism': Rent-Seeking Analysis as an Examplar", *METU Studies in Development* 34 (Aralık), 2007, olarak yayımlanan makalenin Türkçe çevirisinin yazar tarafından gözden geçirilmiş biçimidir.

** Yrd. Doç. Dr., ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Giriş

'Devlet' ve 'piyasa' birçok ülkede siyasetçiler ve medya tarafından, hatta akademik yazında da, o kadar suistimal edilmiş kavramlardır ki analitik kategoriler olarak açıklayıcı değerlerini yitirme noktasına gelmişlerdir. 20. Yüzyıl boyunca bu kavramlar, yalnız alternatif kapitalist gelişme stratejilerini değil aynı zamanda birçok ülkede hakim sınıfların devlet biçimlerini ve/veya siyasi rejimleri sürdürmek için geliştirdikleri hegemonya stratejilerini simgeleyen rakip öncüller haline gelmişlerdir.

Buna en tipik örnek, neoliberal hegemonya döneminde devletin kapitalist gelişim sürecindeki rolü üzerine yapılan tartışmalardır. Açıkça, neoklasik iktisada yönelik eleştiriler bağlamında, 'devlet kuramı'nın eksik kaldığı, bir başka deyişle ana akım iktisadın yetersizliklerini telafi etmek için böyle bir kurama ihtiyaç duyulduğu, ileri sürülmüştür. Bu talebe, bir anlamda, neoklasik çerçeve, özellikle de bu çerçevenin neoliberal yorumu içinde karşılık verildiği söylenebilir. Buna göre, 'siyaset ve iktisat için birleşik bir kuramsal bakış açısı' sağlayabilecek ve - tarihsel gelişme süreçlerinin özgüllüklerini dikkate almaksızın - evrensel olarak geçerli olacak bir yaklaşım için, sadece piyasa ilişkileri bağlamında çıkar maksimizasyonu yapan 'soyut birey'leri temel alan 'bireysel seçme kuramı'nı benimsemekten başka alternatif yoktur (krş. Von Mises, 1960: 146; Baysinger vd., 1980; Alt ve Shepsle, 1990). Dolayısıyla, neoklasik iktisadın teşhis edilmiş başarısızlığının 'piyasa-dışı kurumların ekonomik önemi' hesaba katıldığı takdirde giderilmiş olacağı düşünülmektedir (Bates, 1989: 150; krş. Chang, 2002). Bazıları için bu, 'ekonomik sistemin işleyişini daha iyi anlamamızı kolaylaştırmak [için] … iktisadın kapsamının diğer sosyal bilimler alanlarındaki çalışmaları içerecek şekilde sürekli olarak genişletilmesi' anlamına gelirken,[1] başka bazı yorumcular tarafından, neoklasik yaklaşımın teknik aygıtlarının yalnızca iktisat alanı ile sınırlı kalmadan, daha geniş olarak uygulanması gerektiği şeklinde yorumlanmıştır (Fine, 2007).

"Neoklasik siyasal iktisadın"ın takipçileri, neoklasik çerçevenin kapsam dışı bıraktığı söylenen değişkenleri 'içselleştirmek' için takip edecekleri yollar konusunda farklılaşmakla birlikte, 'tercih kuramı' yaklaşımının kapsamını piyasa dışı kurumlara doğru genişleterek bir 'iktisadi siyaset kuramı' geliştirmek konusunda ortak bir anlayışa sahiptirler. (krş.North, 1984; Eggertsson, 1990; Buchanan 1991: 31). Sonuçta bu, 'diğer disiplinlerin araştırma konularını kolonize etme' teşebbüsü olarak eleştirilerek, 'iktisadın emperyalizmi' olarak adlandırılacaktı (Fine, 2007; krş. Helm, 1990). Öte yandan, Yeni Sağ düşüncenin liberalizmi salt bir ideoloji değil, aynı zamanda evrensel geçerliliği olan bir 'tarih kuramı' olarak sunması ile birlikte 'bireysellik', 'ebedi bir gerçeklik', bir başka deyişle tarih üstü bir kategori niteliği kazanmaktadır (krş.Barry, 1987 : 67; Clark, 1990; Gray, 1989: 192). 'İktisadın emperyalizmi nitelemesini adeta haklı kılan bu sunuş ile birlikte, modernleşme yakla-

1 Fine (2007)'in aktardığı biçimiyle, Ronald Coase.

şımının tüm toplumların er geç tek bir gelişim yolunda, yani liberal kapitalizmde, birleşeceği şeklindeki eski inancı da tazelenmiş olmaktadır.

Bu çalışma, iktisat temelli bir siyaset kuramı geliştirme çabalarının etkin bir örneği ve kamu tercihi kuramının bir uzantısı olan rant-kollama analizinin içerdiği kuramsal açmazları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın, ilk bölümünde, böylesi çabaların tutarsızlıklarını göstermek için, neoklasik iktisatçıların pozitivist yönteme bağlılıklarıyla pratikleri arasındaki tutarsızlıklar kısaca sergilenmeye çalışılacaktır. İkinci olarak, rant-kollayan analizi savunucularının piyasa aksaklıkları ile karşılaşıldığında, neoklasik iktisatta piyasa mekanizmasına devlet müdahalesini haklı gören ikinci en iyi yaklaşımını gözardı etme eğiliminde oldukları ileri sürülecektir. Üçüncü olarak çalışmada, rant kollama analizinin bir taraftan kendi kavramsal çerçevesine mülkiyet hakları sistemini dahil ederken, diğer yandan devletin, bu sistem çerçevesinde 'üçüncü taraf' - yani tarafsız - olarak hareket etmesini önermesinin bir başka tutarsızlık örneği olduğu gösterilecektir. Tam da bu nedenle, ironik bir biçimde, devletin kapitalist sistemin merkezine, mülkiyet hakları yapısının temel belirleyicisi olarak yerleştirildiği vurgulanacaktır. Son olarak, Yeni Sağ düşüncenin genelde toplumsal gerçeklikleri açıklamada karşılaştığı açmazlara dikkat çekilecektir.

Pozitivist iktisadın kırılganlığı

> İkinci en iyi ilkesi, çok sayıda ekonomik çarpıklığın ortaya çıktığı koşullarda, herhangi bir reformun kendi başına refah arttırıcı olacağının garantisi olmadığına dikkat çeker. (Rodrik vd. 2005)

Ana akım neoklasik iktisatçıların, kuramları ampirik testler ile sınamanın önemi üzerinde dururken, kendilerinin bu çığırtkanlığını yaptıkları yönteme nadiren uydukları bilinmektedir (Blaug, 1980: 259; Wade, 1992). Örneğin, verimlilik artışı sağlamak için piyasanın rekabetçi olması gerektiği hipotezine kesin gözüyle bakılmakta; buna rağmen bu hipotezi doğrulamak için yeterli ampirik kanıtın bulunmadığı da kabul edilmektedir (Perkins, 1991: 34; Evans, 1990: 52). Ama ne ampirik delillerin yetersizliği ne de böylesi bir hipotezin sağlanmasında karşılaşılan zorluklar neoklasik iktisatçıların, 'düzenli verimlilik artışının görece [ticari] serbestleştirme dönemlerinde daha hızlı olabileceği' savı temelinde, istikrar ve uyum politikaları kapsamında ticaret politikası 'reform'larını savunmalarını engellememiştir (Krueger ve Tuncer, 1980: 4). Benzer bir şekilde, ekonomi üzerindeki 'bürokratik kontrol'ün piyasanın işleyişini engellediği ve dolayısıyla 'fiyatların çarpıtılması'na yol açacağı, bir başka deyişle piyasa fiyatlarının ekonomideki 'gerçek göreli kıtlık'ları yansıtmasını engelleyeceği için, yüksek verimliliğe ve dolayısıyla ekonomik büyümeye zarar vereceği belirtilmektedir. Bunu, 'etkin' kaynak dağılımı için en iyi vasıtanın piyasalar olduğu varsayımına dayanarak, böylesi kontrollerin ortadan kaldırılmasıyla ekonomik büyümenin hızlandırılabileceği fikri izlemektedir. Bu,

polemiksel ifadesi ile 'fiyatların doğru belirlenmesi' savının özünü oluşturmaktadır (krş. Lal 1983: 107). Bu iki iddiayı bir araya getirerek veya ikisinin doğal sonucu olarak, 'açık ekonomiler'in 'kapalı' ekonomilere kıyasla daha etkin kaynak kullanımını sağladığı ve dolayısıyla büyümeye daha fazla olanak sağladığı ileri sürülmektedir. Zira 'açık ekonomiler'de piyasa aktörleri hem uluslararası piyasalarda hem de iç pazarda rekabet etmek zorunda kalmaktadırlar. Kayda değer bir nokta da şudur ki, bu varsayımlar, fiyat çarpıtmaları ve ekonomik büyüme arasında ya da ekonomi üzerindeki devlet kontrolünün derecesi ile büyüme performansı arasında ters orantılı bir ilişki kurmak için herhangi bir kanıt olmamasına rağmen, neoliberal iktisadi serbestleşme ve/veya yapısal uyum stratejilerine kuramsal bir çerçeve sağlamak için 1980'lerden bu yana genel olarak doğru kabul edilmişlerdir (krş. Colclough 1991:16; Perkins 1991 :33; Wade 1990: 19; Williamson 1990: 402; Dünya Bankası 1983: 57-58; 1990). Üstelik, 'hükümet müdahalesinin ne derece fiyatları çarpıttığını' test edecek yerleşik bir kriter bulunmadığı da itiraf edilmektedir (Hiemens-Nunnenkamp vd. 1991: 32; Perkins 1991: 24). Pareto optimumunun statik modellerine dayanan – fiyatların çarpıtılması etkin dağıtımdan uzaklaşılmasına sebep olur - iddialarına ampirik kanıt bulma çabasındaki neoklasik iktisatçıların üstesinden gelinemeyecek gibi görünen yöntembilimsel zorluklarla karşılaştıklarına kuşku yoktur. (krş. Dünya Bankası 1983: 57-63).

Bununla beraber, bu tartışmanın ekonomistler arasında sürdüğü de bir gerçektir. Ancak, ticari serbestleştirme ile faktör verimliliğinin artışı arasında pozitif bir ilişki olduğu hipotezini savunan ekonomistlerden bazıları bile neoklasik genel denge modelinin bu ikisi arasında herhangi bir bağlantı kuramadığını kabul etmiştir. Neoklasik jargonla ifade edildiğinde, "büyüme kaybı"nın "aşırı piyasa müdahalesine bağlı statik çarpıtma maliyetleri" ile açıklanamayacağı teslim edilmektedir (krş. De Melo and Robinson 1992). Bu durumda, etkinlik kazanımları, birkaç kuşak neoklasik iktisatçının savunduğunun aksine, tarafsız bir teşvik politikası uygulaması ile elde edilebilecek bir sonuç olmayacaktır (krş. Dünya Bankası 1987, sf. 79). Dolayısıyla, "özel sektör faaliyetlerini koordine edecek" "müdahaleci bir politika"ya gereksinim olduğuna işaret edilmektedir (krş. De Melo and Robinson 1992; Stiglitz 1989). "Piyasa dışı koordinasyon"a duyulan gereksinim IMF ve Dünya Bankası tarafından desteklenen yapısal uyum politikalarının eleştirisi bağlamında da dile getirilmiştir. Söz konusu "reform"ları uygulayan birçok ülkede üretken sektörlere yatırım beklentileri gerçekleşmediği oranda, yatırımların piyasa yönelimli reformlar uygulandığında kendiliğinden artacağı varsayımına ilişkin eleştiriler de artmıştır. Bu gerçeklerin ışığında yapılan eleştiriler, aslında, gelişmekte olan birçok ekonomideki çarpıklıkların çoğunlukla uygulanan politikaların sonucu olduğu ve politika kaynaklı ticari çarpıtmaların özel yatırım faaliyetlerini olumsuz etkilediği, böylelikle mevcut kaynakların etkin kullanımını engellediğine yönelik neoliberal iddiaları çürütmektedir. (krş. Lal 1983: 103; Hiemenz-Nunnenkamp vd. 1991: 32).

Bu karşı çıkışın, piyasaların kendi kendilerini düzenleyen sistemler olduğu an-

layışına ağır bir darbe indirdiğine kuşku yoktur, çünkü bu anlayış "piyasaların faaliyetlerin koordinasyonunu sağlamak için güvenilir mekanizmalara sahip oldukları" varsayımına dayanmaktadır (Leijonhufvud, 1976: 93). Ve bu kuşkusuz, aynı zamanda, Yeni Sağ düşüncenin hegemonyasına karşı bir meydan okumadır. Çünkü piyasa ekonomisinin özünde istikrarsız olduğu algısını yeniden gündeme getirerek, geleneksel olarak Keynesgil iktisat ile ilişkilendirilen bir koordinasyon mekanizmasına ihtiyaç duyduğunun altını çizmektedir (krş. Buchanan, 1991: 92; Barry, 1987: 1). Asıl önemlisi, 'statik modeller'in inşasından belirgin biçimde kaçınan ve piyasaların "ekonomik aktör"lerin faaliyetlerini bir dengeye yakınsayan biçimde koordine etme kapasitesini sorgulayan bu çabaların sonucunda, 'çekirdeği' korunmakla birlikte neoklasik iktisat, kuramsal temelde ciddi bir darbe almıştır denilebilir (krş. Latsis, 1976; Weintraub, 1988). Dolayısıyla, neoklasik modeli -etkin denge sağlamak amacıyla, 'dışsallıklar' gibi 'dinamik etkileri' içerecek biçimde - yeniden yapılandırmaya yönelik bu çabaları ya Post-Walras'cı iktisat ya da 'dengesizlik paradigması' olarak adlandırma eğilimleri ortaya çıkmıştır (krş. Stiglitz vd. 1989; Stiglitz, 1993).

Ancak bütün bu gelişmeler, genel denge modeline Avusturya okulu tarafından getirilen ve Frederik Hayek'in çalışmalarında da ifade edilen eleştirilerin, bu yeni paradigmanın taraftarları tarafından kabul edilmiş olduğu anlamına gelmez. Post-Walrascılar bizatihi denge kavramını sorgulamaktansa, genel denge modelinin otomatik uyum mekanizmalarının işleyeceğini varsaydığı için hatalı olduğunu belirtmekle yetinirler. Bu eleştiri yeni bir paradigmaya gereksinim olduğunu göstermek için kesinlikle yeterli değildir. Çünkü neoklasik iktisatçılar "*bırakınız yapsınlar*" ekonomisinin gerçekleştiği bir ortamda 'Pareto-verimliliği' olmayabileceğini" zaten kabul etmişler ve dolayısıyla "piyasa başarısızlığı"nı Pareto-optimumu için koşulların sağlanmadığı durumlarla özdeşleştirmişlerdir (krş. Lal, 1983: 13; Krueger, 1990). Bir başka deyişle ideal olan ile gerçek olan arasındaki farkın bir kez daha altı çizilirken, piyasa mekanizmalarına müdahale aradaki farkı kapatmak için 'ikinci en iyi' strateji olarak gösterilmiştir. Bunun temelinde gerçekliğin ideal olanla örtüşmediği durumlarda bile kaynak dağılımını yönetmek için neoklasik prensiplerin kullanılabileceği tezi bulunmaktadır (krş. Hunt, 1989: 70). Örneğin, "müdahaleci" bir ticaret politikasını savunmak, "ikinci en iyi" anlayışına dayandırılacağı için, bu prensipleri sorgulamak anlamına gelmeyecektir. Öte yandan, daha ortodoks iktisatçılar bu 'müdahaleci politikaların' en çok tercih edilen olmasa da, yine de refahı arttırabileceği yönündeki argümanları reddetmişlerdir (krş. Helleiner, 1992: 1; Lal, 1983: 16).

Rant-kollama Analizinin Çelişkileri

1980'lerden beri Yeni Sağ düşüncenin hegemonyasının esas unsurlarından birini oluşturmuş olan rant-kollama analizi, tuhaf biçimde, ikinci en iyi anlayışını gözardı etme eğiliminin açık bir ifadesidir. Dolayısıyla ancak statik bir etkinlik anlayışı temelinde savunulabilinir, aksi takdirde kuramsal temeli sarsılır (krş. Ric-

ketts, 1987; Brooks vd. 1990).[2] Bu, aslında, piyasaların neoklasik iktisatçıların öngörüsünü boşa çıkaran, ekonominin bütünü için kazanç maksimizasyonunu sağlamakta uğradığı başarısızlığı mazur gösterme çabasından başka bir şey değildir. Ancak rekabetçi dengenin temel varsayımlarını sorgulamak yerine, kendi kendini düzenleyen piyasaların işleyişine müdahalenin "verimsizlik", bir başka deyişle Pareto optimumu'ndan sapma, yaratacağı ileri sürülmektedir. Böylelikle, 'piyasa başarısızlığı' sonucunda gündeme gelen müdahaleler, 'piyasa başarısızlığı'nın nedeni olarak gösterilerek eleştiri konusu yapılmaktadır. Çünkü piyasa-temelli dağıtımdan farklı olarak, kıt kaynakların 'siyasi dağıtımı'nın 'öngörülemeyen' sonuçları olduğu, kendi çıkarlarını gözeten bireylerin piyasanın görünmez elinden kurtularak, politika önerilerini kendi lehlerine çevirmelerinin, 'toplumsal maliyetler' yarattığı ileri sürülmüştür. (krş. Buchanan, 1991; Colander, 1984). Dolayısıyla, bireylerin 'rasyonel rant kollama' davranışları, ekonominin geneli için en optimal sonuçları doğurmayacağı için (krş. Tullock, 1980; Shapiro & Taylor, 1990), 'toplumsal iyi' ile bireysel rasyonalite arasında ekonomik gelişmeyi olumsuz etkileyecek bir kopuşun meydana geleceği iddia edilir (krş. Bates, 1988; Buchanan, 1979: 60). Bunun altında,'normal piyasa faaliyeti'nin veya girişimciliğin toplumun net gelirine 'olumlu' bir katkı sağlayacağı varsayımı yatmaktadır. Bu durumda kar, girişimci ve/veya şirket tarafından toplumsal iyiye yapılan katkı ile özdeşleştirilir. Rant kollama ise verimsizlik yaratmanın yanı sıra, sermaye birikimini de engelleyen 'sıfır toplam'lı bir faaliyet olarak tanımlanır (krş. Jones & Sakong, 1980: 270; Feiwel, 1987: 63). Sonuçta, rant kollamanın 'toplumsal israf'a yol açarak, 'gelişme'nin önünü kestiği iddiası ortaya atılır (krş. Buchanan, 1980: 8; Tullock, 1980). Böylece, 'piyasa güçleri'nin kaynak dağıtımında 'verimlilik' yaratmasını sağlamak gerekçesiyle, rant kollamaya son vermenin yapısal uyum politikalarının başlıca amaçlarından biri olduğu ileri sürülmüştür (krş. Williamson, 1990).

Rant-kollama analizi, bireyci temeller üzerine sosyal kuram inşa etmeye yönelik girişimlerin karşılaştığı tüm açmazları açığa vurur. Öncelikle, bir yandan değer yargıları taşınmadığı iddia edilir, en azından bu amaçlanırken, diğer yandan, öznel değer yargıları katılmadan türetilemeyecek zihinsel kurgular, a priori aksiyomlar temel alınır (krş. Barry, 1989: 18; Levacic, 1990: 143). Benzer biçimde, rekabetçi verimlilik ile özdeşleştirilen Pareto-verimliliği, piyasaların gerçek yaşamdaki işleyiş biçimlerine denk düşüyormuş gibi ele alınır (Kirzner, 1985:4) Fakat aynı zamanda Pareto-verimliliği ekonomik politikaları irdelemek için normatif bir kriter olarak kullanılır (krş. Bates, 1990: 39). Ancak girişimcilik ve rant kollama arasındaki

2 Neoliberal yaklaşımın önde gelen karşıtlarından biri olan Lance Taylor'un 'rant kollama'yı bir 'anaakım iktisat kategorisi' olarak niteleyerek, kendisi gibi yapısalcı iktisatçıların da 1980'lerden itibaren kullanmaya başladığını belirtmesi kuşkusuz neoliberal hegemonyanın bir göstergesidir. İronik olan, Taylor durağan, dağıtımsal verimliliği güçlendirmek için fiyat tahrifatlarını ortadan kaldırmaya yönelik 'neoliberal takıntı'dan şikayet etmesidir (krş. Taylor 1993). 'Rant-kollama'nın 'anaakım iktisat kategorisi' olarak benimsenmesinin kamu tercihi okulunun ontolojik yönelimlerini içerip içermediği belirsizdir; çünkü rant-kollama analizi bütünüyle kamu tercihi kuramından türetilmiştir (krş. Buchanan 1980; Colander 1984).

ayırım ancak 'kişinin kendi öznel değer standartları' temelinde savunulabileceği için, bu ayırımı statik verimlilik kavramı temelinde 'nesnel' standartlara gönderme yaparak savunmaya çalışmak, tümüyle anlamsız olmasa da, çok sorunlu bir hale gelmektedir. Dolayısıyla, 'rant kollama' analizini öznelci bir perspektifle savunmanın daha mantıklı olabileceği ileri sürülmüştür (krş. DiLorenzo, 1988; O'Driscoll ve Rizzo, 1985: 159; Ricketts, 1987). İster neoklasik ekonominin çekirdeğine sadık kalarak, ister Avusturya okulunun öznel varsayımlarıyla ortaya konulmuş olsun, her iki durumda da rant kollama analizini 'pozitivist iktisadın' bir 'ana-akım kategori'si olarak tanımlamak güçleşmektedir. Aksine böyle bir tanımlama, iktisat disiplini için, Popper'cı mirasın reddinin somut bir göstergesi olarak nitelenebilir.

İkinci olarak, rant kollama analizi, ironik biçimde, bir yandan 'katılımcıların sadece kendi çıkarını gözeten davranışlarını ortak iyi'ye yönlendirecek 'ideal' bir ekonomik ve politik düzenin kurulmasını arzularken (Buchanan, 1991: 42), diğer yandan 'toplumsal hedefler'in ve/veya 'toplumsal refah fonksiyonları'nın olabilirliğini reddetmektedir (Buchanan, 1986: 81). Eğer toplumsal hedeflerin varlığı kişilerin kendi kendilerine uygun gördükleri bireysel faydaların üzerinde ve ötesinde bir toplumsal refah anlayışına dayandırılırsa; bu, rant-kollama analizini benimseyenlerin kabul etmeyecekleri "organik" bir toplum anlayışını çağrıştırabilecektir. (krş. Cullis ve Jones, 1992: 19). Ayrıca, böyle bir toplumsal refah fonksiyonunun benimsenmesi, tüm toplum için 'nesnel fonksiyon'u en üst seviyeye çıkarmaya çalışan (aşkın) bir özne niteliğine sahip bir devlet kavramsallaştırmasını gerektirir ki – açıkçası bu, liberal-bireyci siyasal iktisat yaklaşımlarının kabul etmesi olanaksız bir şeydir (krş. Barry, 1989: 121; Bates, 1991: 265; Sugden, 1989). Bununla birlikte, bireysel tercih ve kullanımların bir toplamı olarak algılanacak bir toplumsal optimum'a varmak için bir araç olarak toplumsal refah fonksiyonuna başvurulması da mümkün değildir (krş. Dobb, 1973: 243; Kirzner, 1985: 153). Çünkü eğer bireyler 'kendi başlarına amaç' iseler, toplumsal refah fonksiyonunun birimleri gibi görülmemelidirler (krş. Barry, 1988: 38). Öte yandan, bireysel arzu ve değerlerin karşılaştırılamazlığı ve tamamlanmayan iletişimselliği veri alındığında, bir anlamda kollektif kanaati temsil edecek özgün bir toplumsal kararı üretmek, imkansız olmasa bile, güç hale gelmektedir. (krş. Feiwel, 1987: 46; Whynes ve Bowles, 1981: 41). Dolayısıyla bir yöntembilimsel bireyci olarak Buchanan'ın reddetmekte olduklarını redderken tutarlı olduğu söylenebilir. Ancak, eğer Buchanan'ın da iddia ettiği gibi, 'bireysel tercih modellerinden yola çıkarak hiçbir toplumsal değer ölçeği oluşturulamayacak' ise (Buchanan, 1985: 5), herhangi bir bireysel çıkar arayış tarzının neden 'toplumsal refah'tan sapma olarak tanımlanıp, 'toplumsal kaynak israfı'na yol açtığı için kınandığını kavramak güçleşmektedir. Çünkü burada, hem bireysel ekonomik aktörlerin kaynakları nasıl kullanacaklarına ilişkin tercihlerinin göz ardı edilmesi (krş. Samuels & Mercuro, 1984, p.60), hem de bireylerin farklı seçenekler arasından bir 'kollektif tercih' oluşturabilecekleri bir mekanizmanın olabilirliğinin

yadsınması (krş. Cullis & Jones, 1992: 93; Feiwel, 1987: 46) söz konusudur. Kısacası, eğer bir toplumsal optimum türetmek amacıyla bireylerin tercihlerinin toplanmasının -imkansızlığı olmasa da- zorluğu kabul ediliyorsa, statik refah kriterleri kullanılarak ekonominin geneli için en optimal sonuçlara ulaşılamayacağı nasıl gösterilebilecektir. Çünkü bunu doğrulamak için bir toplumsal refah fonksiyonuna gönderme yapılması gerekecektir. İktisat politikalarının irdelenmesi amacıyla, bir toplumsal optimum tanımlama problemiyle uğraşılması, aslında, Hayek'in refah iktisadına yönelttiği ana itirazlardan biriydi. Gerçekten de Hayek, iktisat politikalarını tasarlama veya değerlendirme amacıyla, toplam gerçek toplumsal gelirin maksimizasyonu olasılığını varsayan optimal çözümler geliştirme çabalarına karşı çıkmıştı (Barry, 1979 106-107). Dolayısıyla Hayek'in refah ekonomisine yönelttiği bu eleştiriyi gözardı eden rant kollama analizine sadık kalması, Yeni Sağ düşüncenin en büyük çelişkilerinden biri olarak saptanabilir.

Bütün bu tutarsızlıklardan da öte, piyasanın 'açık bir sistem' olarak kavramsallaştırılmasını savunanların, 'kapalı bir ekonomik sistem'de durağan verimlilik kavramına dayalı böylesi bir analizi sürdürmelerini anlamak pek de mümkün değildir (krş. Samuels ve Mercuro, 1984: 67). Doğrusu, eğer Hayek'in epistemoloji kurallarına bağlı kalınacaksa, 'verimli' veya 'optimal' sonuçların iktisatçılar tarafından kavramsal olarak tanımlanamayacağının da kabul edilmiş olması gerekir. Çünkü iktisatçılar bizatihi tercih sürecinde belirlenecek böylesi bir sonucu tahmin etmek için gerekli bilgiden yoksundurlar (krş. Barry, 1979: 46; Buchanan, 1979: 60; 1986: 16; Hayek, 1978: 91). Ayrıca standart verimlilik kriteri bireylerin eylemlerinin önceden öngörülemeyen sonuçlarına uygulanamayacağından, piyasanın daima 'verimli' sonuçlar üreteceğini söylemek de mümkün olamayacaktır. Bir başka deyişle, Pareto'cu varsayımlar devre dışı bırakıldığında, bireysel verimlilik arayışlarının sonucunda iyi tanımlanmış toplumsal optimuma ulaşılacağını gösterebilmek olanaksızlaşır (krş. Barry, 1988: 80; O'Driscoll ve Rizzo, 1985: 110-111). Daha da önemlisi, iyi tanımlanmış toplumsal optimum hedefinin, belirli bir amaçlar hiyerarşisi içereceği için, kendiliğinden oluşan bir düzen olarak piyasa kavramı ile bağdaştırılması mümkün olmayacaktır (krş. Hayek 1967: 164; 1978: 91).

Ayrıca, rant kollama analizinin önde gelen savunucuları '*verimlilik* kavramının toplu ya da birleşik sonuçlara uygulanabilecek açık bir anlamı olamayacağı' (Buchanan, 1979: 31, italikler orijinal) yönündeki kendi önerilerini dikkate almaz görünmektedirler. Bu kuramcıların, 'verimlilik' bireysel tercih örüntülerinden bağımsız olarak tanımlanamayacağı için, neoklasik iktisadın belli kısıtlar çerçevesinde ekonominin toplam çıktısının maksimizasyonu temelinde tanımlanan 'verimlilik' kavramını onaylamamaları beklenirdi (krş. Hunt, 1989: 32; Eggertsson, 1990: 281). 'Gönüllü değiş-tokuş süreçlerinin kurumsal bir ifadesi olarak piyasa' algısı ile piyasayı 'ulusal hedeflerin' başarılması için en etkili dağıtım mekanizması olarak öne çıkaran araçsalcı bakış açısını bağdaştırmak da gerçekçi değildi. Ne var

ki şaşırtıcı biçimde, belirli bir strateji -ihracata yönelik sanayileşme- etkin kaynak dağıtımını teşvik ettiği gerekçesiyle övülürken, bir başka strateji -ithal ikameci sanayileşme- toplumsal geliri artıracak mal ve hizmet üretimi yerine özel çıkarların gelir ve kar elde etmesini sağlayan 'üretken olmayan' faaliyetlere yol açtığı gerekçesiyle karalanıyordu (krş. World Bank, 1987: 90; Chowdhury & Islam, 1993: 45). Paradoksal biçimde, bir yandan kaynakların piyasa tarafından tahsisinin mutlaka toplumsal yarar sağlaması diye bir zorunluluk olmadığı tezi çürütülmeye çalışılırken, örtük de olsa, ekonomik rasyonalite belirli bir ulusal ekonominin ihtiyaçları çerçevesinde yeniden tanımlanıyordu.

Rant kollama analizinin temel ögelerinden biri, devletin 'piyasa aktörleri' tarafından ele geçirilebilecek bir varlık olarak kavramlaştırılmasını içermesidir. Böylelikle, piyasa başarısızlıklarını gidermek amacıyla yapılan düzenlemeler ve/veya müdahalelerin beklenen 'verimlilik artışları'nı niye sağlamadığına ilişkin bir açıklama geliştirilmeye çalışılmaktadır (krş. Peacock vd. 1984). 'Sınıf temelli eylemleri', 'piyasa rasyonalitesi' ilkelerine aykırı olduğu gerekçesiyle reddeden rant-kollama analizinin savunucuları, 'kollektif eylem'i açıklamalarını sağlayacak bir alternatif arayışındadırlar. Bu alternatif açıklama için şöyle bir yol izlenir: 'bireyler kollektif çıkarlardan daha çok, kendi çıkarları doğrultusunda davranırlar' şeklindeki temel varsayım nedeniyle, bir başka a priori varsayım daha yapmak zorunda kalınır: kendi çıkarları peşinde koşan bireylerin 'kollektif eyleme' katılabilmesi için çeşitli teşvik tedbirlerine gereksinim vardır (krş. Barry, 1987: 118; North, 1984). Örneğin ithalat kotaları, ihracat destekleri, ya da vergi iadesi biçimindeki teşvik tedbirlerinin uygulanmasının sonucunda 'çıkar koalisyonları'nın oluştuğu ileri sürülmektedir. Bu durumda, devlet teşvikleri dağıtmada merkezi bir rol oynadığı ölçüde siyaset, 'çıkar koalisyonları'nın yönetilmesine dönüşmektedir. (krş. Nelson, 1989; Waterbury, 1989). Fakat, aynı zamanda, doğrudan makam sahipleriyle -ister politikacılar ister bürokratlar olsun- özdeşleştirilen devlet rant olarak tanımlanan teşvikleri edinmek için 'örgütlenmiş ekonomik çıkar grubu'na indirgenmekte, dolayısıyla 'toplumsal çıktı'ya katkı yapacak faaliyetler yerine 'sıfır toplam'lı olarak nitelenen faaliyetlere yönelen 'paylaşım koalisyonlar'ının bir ortağı olarak ele alınmaktadır (krş. Bates, 1990: 43; Srinavasan, 1985). Devletin kendisi ayrıcalıklı bir çıkar grubu olarak betimlendiğinden, devlet erkini ellerinde tutanların, bu konumlarını sürdürmek için ekonomik verimlilik ilkesinden uzaklaştıkları ileri sürülmüştür (Shapiro & Taylor, 1990). 'Verimlilik' argümanını kabul etmemesine karşın Avusturya okulu, bu savı desteklemiştir. Bu bağlamda, piyasa sürecine yapılan müdahaleler kamu yararını gözetmek yerine- düzenleyicilerin kendi çıkarları da dahil- özel çıkar gruplarının konumları gözetilerek yapıldığı ileri sürülerek kınanmaktaydı (Kirzner, 1985: 120). Dolayısıyla devlet müdahalesi piyasa ekonomisinin işleyişine zarar vererek, piyasanın eşgüdüm sağlamakta başarısız olmasına yol açtığı gerekçesiyle eleştirilecekti (krş. Gray, 1990: 131; Kirzner, 1985: 136). Avusturya okulu bireye dışsal herhangi

bir varlığın böyle bir eşgüdümü başarabilmek için gerekli olan bilgi ve/veya enformasyona sahip olamayacağı gerekçesiyle, devlet müdahalelerine karşı çıkmaktaydı (krş. Barry, 1988: 54).

Sonuçta, devletin ayrıcalıklı çıkar grupları için yapay rant yaratmasının engellenmesi gerektiği konusunda bir görüş birliği oluştuğu söylenebilir. Bu piyasa ekonomisini savunmak için ortaya atılan en güçlü siyasi ve pragmatik gerekçedir (Lal, 1987), ve tam da bu nedenle ekonomiyi yeniden büyüme patikasına çıkarmak için şart olduğu ileri sürülür (krş. Balassa, 1982; Eggertson, 1990). Buradaki örtük varsayım şudur: rant yaratan faaliyetlerin engellenmesi ile bireysel ekonomik aktörlerin iktisadi büyümenin gereklerini yerine getirmelerini sınırlayan kısıt kaldırılmış olacaktır. Kişisel çıkar amaçlı eylemler ile iktisadi büyüme arasındaki böylesi bir ilişki kuran bu varsayım bizi, bir açıklama getirmekten çok, kendisi açıklanmaya muhtaç, 'eylemin önceden öngörülemeyen sonuçları' tezine geri döndürmektedir (krş. Brenner, 1986; Wood, 1995: 117).

Ekonomik verimlilik ile devlet erki arasında yukarıda belirtilen olumsuz ilişki bağlamında devlet, hem bireysel menfaatleri gözetmek için 'sömürgeleştirilecek' bir araç, hem de teşvikleri dağıtan bir konumda olduğu için, çatışan farklı çıkar gruplarını yönetme kapasitesine sahip bir özne olarak ortaya çıkar. Bu yaklaşım, devletin hem 'grupların rekabet ettiği bir alan', hem de 'stratejik bir aktör' olarak kavranılması gerektiği öne sürülerek savunulmaya çalışılır (krş. Bardhan, 1990; Haggard, 1990: 34). Bu yeni tanımlamanın, devleti gerek 'grupların rekabet ettiği bir alan' olarak tanımlayan ve 'toplum-merkezci' olarak betimlenen kuramsal yaklaşımlara, gerekse 'devlet çıkarları'nın oluşumunda ayrıcalıklı çıkar gruplarının etkisini gözardı eden ve 'devlet-merkezci' olarak betimlenen kuramsal yaklaşımlara kıyasla daha güçlü olduğu ileri sürülmüştür. Sonuçta gelinen nokta, başat toplumsal çelişkinin, üreten ve el koyan sınıflar arasındaki bir çelişkiden, el koyan gruplar arasındaki bir paylaşım çatışmasına doğru bilinçli bir şekilde kaydırılmasıdır. Fakat rant-kollayan bir özneye ve/veya egoist menfaatlerin çarpıştığı bir alana indirgendiği ölçüde, devletle herhangi bir kollektif kimlik oluşumunu sağlayacak biçimde toplumsal bir bağ kurulması olanağı ortadan kalkmaktadır. Nitekim örgütlü emeğin *yalnızca* 'organize menfaatlerin koalisyon'una katılmaya can atan bir grup olarak betimlenmesi de bunu doğrulayan bir örnektir (Waterbury 1993: 21).

Mülkiyet Hakları: İki Arada Bir Derede

> "Üçüncü-taraf uygulaması, devletin mülkiyet haklarını denetleyebilen ve anlaşmaları yetkin bir biçimde uygulayabilen bir baskı mekanizması olarak gelişmesi anlamına gelir, ancak bu gün sahip olduğumuz bilgi seviyesinde hiç kimse böylesi bir varlığın nasıl yaratılacağını bilmemektedir" (North, 1990a: 59).

Bu analizin bir uzantısı olarak, devletin günümüzde egemen olan birey temelli siyasal-iktisat söyleminin terimleriyle -çıktı artışı yaratmayan kurallar olarak tanım-

lanan- "verimsiz mülkiyet hakları" yarattığı ileri sürülmüştür (North, 1990b). Rant-kollayan analizinin "sıfır-toplam"lı ilişki anlayışıyla aynı doğrultuda, 'yöneticilerin rant olanaklarını maksimize edecek mülkiyet hakları yapısı ile ekonomik büyüme sağlayacak olanların çatışma içinde olduğu' sonucuna varılmaktadır (North, 1984).

Bu formülasyonun önem kazanması, özel yatırımları engellediği gerekçesiyle, "kötü tanımlanmış haklar"ın ortadan kaldırılmasının yapısal uyum politikalarının köşe taşlarından biri haline gelmesi (krş. Dünya Bankası, 1990: 7) böylece devletin kapitalist ekonominin işleyişini sekteye uğratan güvensizlik ve belirsizliğin nedeni olarak gözden düşürülerek, Yeni Sağ düşüncenin ideolojik hegemonyasını güçlendirmesi ile sınırlı değildir. Aynı zamanda, ironik bir şekilde, devleti, işlevselci bir tarzda olsa da, mülkiyet hakları yapısının temel belirleyicisi olarak kapitalist sistemin tam da merkezine yerleştirir (krş. Campell ve Linderberg, 1990; Effertsson, 1990: 79). Dolayısıyla, "mülkiyet hakları" kavramının, kritik uzantıları olacak biçimde yeniden tanımlanmasına önayak olmuştur.

John Locke'un 'mülkiyet hakları' kavramının önemi, 'soyut birey'in aslında 'mülk sahibi' olduğunu açıklığa kavuşturmasıydı (krş. MacPherson, 1961: 218; Waldron 1990: 232). Ancak devlet tarafından belirlenen 'mülkiyet hakları yapısı' kavramı, mülkiyet ilişkilerinden çok, bireyi teşvik edici ve caydırıcı unsurları kapsayan bir niteliktedir (krş. Hodgson, 1988: 152). Bir başka deyişle, 'davranış kuralları' olarak tanımlanan mülkiyet hakları kavramı ile şimdiye kadar hatalı bir şekilde varsayıldığı gibi, 'üretim araçlarına sahip olma' koşulları değil (krş. Bardhan, 1989; Campbell ve Lindberg, 1990), sadece devletin 'bireyler'in oluşturduğu belirli gruplara sağladığı, söz gelimi kotalar, sübvansiyonlar vs. gibi belli kaynakların 'kullanımı'na erişim koşulları ifade edilmektedir. Özetle, devlet tarafından sağlanan 'kazanılmış haklar', gerçekliğin öznelci modellerini neoklasik kuramla bağdaştırma uğraşındaki yeni-kurumsalcılar tarafından 'mülkiyet hakları' olarak tanımlanır ve tercih kuramı taraftarları tarafından da benimsenir (krş. North,1990; Waterbury, 1993: 21). İkincisi, bu formülasyon mülkiyet hakkının 'doğal hak' statüsüne de son verir. Çünkü Locke'a göre mülkiyet hakları, herhangi bir sivil (toplum) çerçevesinde uygulanan pozitif kurallara bağlı olarak edinilen haklar *değil*, bireylerin kendi inisyatifleriyle giriştikleri eylemler ve işlemler sonucunda elde ettikleri haklar anlamında *doğal* haklardır (Waldron, 1990: 138). Oysa bu formülasyona göre mülkiyet hakları, devlet tarafından belirlenmesi gereken 'prosedürel haklar'a dönüşürler. Buna göre, kurumsal düzenlemelerden bağımsız olarak tanımlamadıkları için mülkiyet haklarını doğal haklar olarak kavramak artık mümkün değildir.[3] Locke'cu 'sınırlı iktidar' ilkelerine göre, yönetimin performansını yargılayacak bir kriter olması gereken 'doğal hak' anlayışının artık bu işlevini yitirdiği de söylenebilir (krş. Arneson, 1992; Waldron, 1990: 233).

3 Ancak, Locke'da olsun, günümüz Yeni Sağ düşüncesinde olsun, 'doğal' ya da 'anlaşmalı'/'prosedürel' olarak tanımlanan mülkiyet hakları insanlar ile 'şeyler' arasındaki ilişkileri kapsar, böylelikle mülkiyetin bir 'toplumsal ilişki' olduğu gerçeğinin üzeri örtülür (krş. Waldron, 1990:20; Sayer, 1987:60).

Yeni Sağ düşünce bu çabayı farklı kuramsal gerekçelerle desteklemeye çalışmıştır. Bunlardan ilki, 'garanti altına alınmış doğal haklar' temelinde bir devlet kavramlaştırmasının, Michael Oakeshott tarafından reddedilmesidir. Yönetim anlayışını belirlemede önem kazanacak böyle bir kavramlaştırma, özellikle bu 'haklar' devlet için toplumsal refah gibi 'yükümlülükleri' de kapsadığı takdirde kabul edilmez olmaktadır (Oakeshott, 1975a: 245). İkinci olarak James Buchanan, mülkiyet haklarının 'doğada saklı' olduğu ve gönüllülük esasına dayanan örgütlenmelerin ortaya çıkmasıyla korunabileceği gibi varsayımların hata olacağını ileri sürmüştür (Buchanan, 1976: 273). Son olarak, Hayek'in 'tüm mülkiyet hakkı kuramları'nı reddeden tavrı da, aslında kurumsal çerçevenin piyasa rekabetine daha uygun hale getirilmesi için devlete 'aktif rol' biçen bu yaklaşımı haklı göstermeye yönelik çabaların bir başka çıkış noktasıdır. Mülkiyet haklarını tesis etme ve uygulama 'kapasite'si Yeni Sağ düşünce tarafından, biraz da işlevselci bir anlayışla, 'sınırlı iktidar'ın 'olumlu' bir özelliği olarak övülürken, belki de farkına varmadan, devletin kapitalist piyasa ekonomisini oluşturmaktaki kurucu rolü kabul edilmiş olmaktadır (krş. Barry, 1987: 120; Gray, 1990: 136; Letwin, 1992: 323). Ne var ki, Yeni Sağ düşüncenin rant kollama analizine bağlılığı, böyle bir rolün kınanmasına ve dolayısıyla devletin bilinçli olarak 'verimsiz' mülkiyet hakları yaratan 'asalak' bir özne olarak kavramsallaştırılmasına yol açmıştır (krş. Buchanan, 1976: 275; 1980: 9; Levi, 1988: 3; Waterbury, 1993: 19). Her iki durumda da, devletin mülkiyet haklarının kurucu bir unsuru olarak görülmesi, devlet ve sivil toplumu açıkça tanımlanmış sınırlarla birbirinden ayrılmış farklı alanlar olarak kavrayan anlayışı sürdürmenin pek de mümkün olmadığını, hatta bu ikisinin çelişkili birlikteliğinin zımnen kabul edildiğini göstermektedir.[4] Aynı şekilde Locke'cu doğal mülkiyet hakları ilkesi geçersiz kılındığı takdirde, piyasa ekonomisinin özerk bir faaliyet alanı olarak kavramsallaştırılması inandırıcılığını daha da yitirmektedir (krş. Colletti, 197: 149-150; Waldron, 1990: 162). Yine de, 'kötü tanımlanmış mülkiyet haklarının' ortadan kaldırılması talebi, devletin etkinlik alanını belirleyen sınırların daha belirgin hale getirilip, piyasa aktörlerinin devlete bağımlılığının azaltılarak, daha etkin bir kaynak dağılımının sağlanmasına yönelik bir özlemi yansıtmaktadır (World Bank, 1990: 7). Ancak, araçsal rasyonalitenin 'temel varsayımları' tartışmasız kabul gördüğü ölçüde, bunun nasıl başarılacağı açıklanmaya muhtaç kalmaktadır (krş. Hodgson, 1988: 152).[5] En az bunun kadar önemli bir başka açmazı da, bunun başarılmasının devletin ekonomideki rolünün azaltılmasında nasıl işlevsel olacağının açıklamasız bırakılması oluşturmaktadır.

---

4 Yeni Sağ düşünce içerisinde örtük olan ve kökenleri Edmund Burke'e dayanan muhafazakar damar açısından, tüm haklar toplumsal olarak yaratıldığı için doğal hak diye bir şey yoktur. Bu bağlamda, sivil toplumun içkin bir parçası olarak düşünülen devlet mülkiyet hakları dahil sözkonusu hakları sınırlandırma ve yeniden düzenlemede serbest olmalıdır. Bu bakış açısına göre, sözkonusu hakların önemi sadece toplumu yaratan anlaşmanın sonucunda oluşması değil, aynı zamanda onları elde edenlere yarar sağlaması ile bağlantılıdır (krş. Barker 1965:228-229).

5 "Eğer her aktör kendi ekonomik refahı için eyleme geçiyorsa, … dolayısıyla oluşturulacak kurumlar 'özel çıkarlar' olarak anılan grupların lehine olacaktır" (Bates 1989:90).

Anlaşıldığı kadarıyla, özel çıkar grupları kontrol edilebildiği ölçüde, devletin çıktıları maksimize edebilecek nitelikte bir 'mülkiyet hakları' sistemini oluşturabileceği tahayyül edilmektedir (krş. Eggertsson, 1990: 279). Bu piyasanın etkin bir kaynak dağıtım mekanizması olarak çalışmasıyla, piyasa aktörlerinin faaliyetlerinin tesadüfi bir sonucu da olsa, 'ortak iyi'nin sağlanması demektir; iş ki, 'hukuken cevaz verilmiş kişisel çıkarlar' niteliğindeki 'eski (pre-kapitalist) rejim'e ait kalıntılar, 'burjuva devlet biçimi' çerçevesinde ortadan kaldırılabilsin. Bu ise, nihayetinde, bir ideal olarak 'tarafsız devlet' kavramını yücelten, bir başka deyişle, devleti 'ayrıcalıklı çıkarlar'ın pençesinden kurtararak yeniden-kurma arzusunu ifade etmekten öte bir şey değildir (krş. Gerstenberger, 1992: 169; Williamson, 1993:17). Ancak bu kamu tercihi/rant-kollama yaklaşımının bir başka tutarsızlığını açığa çıkartır: zira bu yaklaşımın ortaya çıkış gerekçelerinden birinin, devleti farklı 'çıkar grupları'nın politika-oluşumu ve uygulama sürecini etkilemek için rekabet edebildiği 'tarafsız' bir alan olarak algıladığı ileri sürülen çoğulcu kavrayışa vurucu bir darbe indirmek olduğu iddia edilmişti (krş. Barry, 1987: 6). Böylece, bu yaklaşımı benimseyenlerin çoğulcu siyasete duydukları nefret de ortaya çıkar: zira, baskı olmadan ve/veya grubun üyelerine bireysel olarak teşvikler sağlanmadan toplumun 'ortak hedefler'e yönelik olarak örgütlenmesinin mümkün olmayacağı varsayıldığı için, 'ortak çıkarlar' temelinde örgütlenme olasılığının kendisi 'ayrıcalıklı çıkarlar'ın oluşmasının bir işareti olarak algılanmaktadır (krş. Olson, 1971: 2). Dahası, siyasal analizin çıkarların temsili ve uzlaştırılması gibi önemli meseleleri karşısında bu yaklaşım tarzının yetersiz kaldığı belirginleşmiş olur. Kısacası, 'ikincil organlar' denilen temsil mekanizmalarının kapitalist devletin demokratik biçiminde oynadığı kritik rol yadsınmaktadır. Bu, özellikle siyasetin bir değiş-tokuş ilişkisine, yani belirli 'maliyetleri' olan bir iş anlaşmasına indirgendiği işlem-maliyeti örgüt kuramında tüm açıklığıyla görülür. Siyasete böyle yaklaşılınca, söz konusu kuramın tek amacı, değişimin maliyetini düşürebilmek için kurumların nasıl yapılandırılması gerektiği olmaktadır (krş. North, 1984, 1990b; Chang, 1994).

Yöntemsel bireyciliğe bağlılık, böylelikle, 'tercih kuramı' yaklaşımının savunucularını 'kollektif eylemi'n nasıl irdeleneceği konusunda bir ikilem ile karşı karşıya bırakır; çünkü eylem yalnızca bireysel tercihleri gerçekleştirme çabası olarak tasavvur edilmektedir (krş. Bates, 1990; Waterbury, 1993). Aslında bu sadece Pareto-optimumu'nu neoklasik iktisadın çekirdeği kabul edenlerin değil, aynı zamanda farklı nedenlerle neoklasik iktisadı eleştirenlerin de karşılaştığı bir ikilemdir (krş. North, 1984; Naqvi, 1993). Çünkü kollektif eylemin bireysel eylem kadar doğal olması ancak ve ancak 'kamu malları' niteliği özel çıkar gruplarının oluşumuyla aşılırsa gerçekleşebilir (krş. Olson, 1971; Colander, 1984). Bir başka deyişle, rant-kollama yalnızca kollektif eylemle eşanlamlı hale gelmekle kalmaz (Chowdhury & Islam, 1993: 50), aynı zamanda paradoksal olarak bireysel temellere dayalı bir devlet analizinin de olmazsa olmazı olup çıkar. Dolayısıyla yeni kurumsalcı yaklaşımın

öngördüğü biçimde, devletin bir 'üçüncü taraf', yani mülkiyet haklarının tarafsız uygulayıcısı, olarak kurgulanabilmesi olanaksız hale gelir. Öte yandan neoliberal siyasal iktisat, 'ayrıcalıklı çıkarlar'ın devleti 'ele geçirme'si olasılığını gündeme getirince (krş. Heijdra vd. 1988; Peacock vd.1984), Yeni Sağ düşüncenin temel taşlarından biri olan, devletin 'sivil bir oluşum' olarak tahayyül edilmesinin temellerini de yıkar. Çünkü tanım gereği, böyle bir tahayyülde 'sivil yöneticilerin' dağıtacak bir şeyleri yoktur (Oakeshott, 1975a: 153), ama 'mülkiyet hakları' kavramını temel alan bir devlet kuramı bunun tam tersini öngörür (krş. Eggertsson, 1990: 32). Sonuçta, Yeni Sağ günümüz kapitalist devletin bugünkü gerçekliğini 'ele geçirilmiş' olarak betimlediği ölçüde, 'sivil bir oluşum' olarak kavramsallaştırılan Hobbes'cu devlet bir tahayyül olmaktan öte gidemez; tıpkı, Üçüncü Dünya liberallerinin 'liberal devlet' tahayyüllerinde olduğu gibi.

Yeni Sağ Düşüncenin Açmazları

Sözleşmeci anlayışın, üçüncü taraf ya da sivil bir oluşum olarak devlet kavramsallaştırmalarını sürdürmekteki sorunları göz önüne alındığında, kendi kendini oluşturan ve sürdüren bir varlık olarak devlet yaklaşımı, 'ele geçirilmiş' devlet seçeneğine bir alternatif olarak düşünülebilirdi. Nitekim bireylerin hakları 'doğal' olmaktan ziyade 'sözleşmeye/anlaşmaya dayalı' olarak kavrandığı ölçüde, sözleşmeci yaklaşımın kendisinin böyle bir eğilimi yansıttığı düşünülebilirdi. Eğer haklar yalnızca devlet üzerinden kurulabiliyorsa, o zaman devleti kuran sözleşmeyi yapmak için insanlığın devletten türetilmiş haklara sahip olması gerekmektedir. Kısacası, devlet kendi oluşumu için gerekli önkoşul haline gelmekteydi (krş. Kay ve Mott, 1982: 23; Gray, 1989: 252). Ama tercih-kuramcı pozitivistlerin, elbette ki, göstermek istediği şeyi varsayan böylesi bir döngüsel savla işleri olamazdı; bu nedenle 'ele geçirilmiş' devlet kuramını yeğlemek durumunda kalırlar. Devletin 'ekonomik refahı arttırmaya odaklanmış rasyonel bir karar alma mekanizması' olarak kavramsallaştırılmasına karşı çıkışları bu tercihi yansıtır. Karşı çıkış gerekçeleri, bu kavramsallaştırmanın zımnen 'kerim devlet' varsayımını içermesi nedeniyle, 'efsanevi bir nitelik' taşıdığını düşünmeleridir (Waterbury, 1993: 17). Bu bağlamda, devlete aşkın nitelikler atfedilmesine karşı ortak bir tavır almakta öznelcilerle birleşmektedirler. Devletin, naif neoklasik ve/veya kalkınma iktisatçılarının varsaydığı 'hayırhah' karakteri yerine 'kötü niyetli' doğasını ortaya çıkardığı söylenmektedir. Devletin içindeki ve dışındaki ayrıcalıklı çıkarların rant-kollama faaliyetlerine katılmaları bunun kanıtı olarak gösterilmektedir (krş. Barry, 1987: 6; Krueger, 1990; Waterbury, 1989). Tarihsel olarak böylesi ayrıcalıklı çıkarların genelleştirilmiş tahakküm araçlarından yoksun bırakılması, kapitalist devletin oluşumunda siyasi olanın iktisadi olandan ayrıştırılması olarak yansıtıldığından (krş. Gerstenberger, 1992: 168), rant-kollama süreci siyasi ve iktisadi olanın birleştirilmesine doğru bir geri dönüşü ima eder. Mutlakiyetçi Devlete benzer bir biçimde,

devletin kendisi hem birincil el koyma aracı, hem de makam sahipleri için bir gelir kapısı haline gelmektedir (krş. Wood, 1991: 22). Öte yandan, devleti 'ayrıcalıklı çıkarların' pençesinden kurtarmak istedikleri takdirde, güçlü bir devletin kurulması için Hegel'in öngördüğü bir koşulu vurgulamaktan öte gitmeyeceklerdir (krş. Marcuse, 1955: 176). Genel olarak, tercih kuramı yaklaşımını savunanların devletin oluşumuna ilişkin bir kuram geliştiremedikleri için rahatsızlık duymadıkları söylenebilir. Daha doğrusu, bireylerin neden böyle davrandıklarını anlamamıza yardımcı olabilecek teşvik sistemlerine dayalı açıklama tarzları sunmakla yetinmektedirler (Bates, 1989: 5; Dowding, 1991: 18). Böylelikle, insan eylemlerinin sonuçları, örneğin devlet biçimleri, insanların arzuları temelinde açıklanabilecektir. Hobbes'çu geleneğe uygun olarak, insan doğası neden, devlet biçimi de sonuç olmaktadır (Oakeshott, 1975b: 28).

Bununla birlikte devletin doğasının değişebileceğini, tıpkı bir kişi gibi 'hayırhah' ya da 'kötü niyetli' olabileceğini öne sürmekten de geri durmazlar. Özellikle, ithal ikameci sanayileşmenin güçlü 'ayrıcalıklı çıkarlar'ın ortaya çıkmasına yol açarak, 'hayırhah toplumsal koruyucu devlet'in – yani 'ortak iyiyi gerçekleştirmeyi üstlenen kamusal bir varlığın'- 'asalak devlet'e dönüşümü için gereken zemini hazırladığı söylenmektedir (Krueger, 1993: 54). Benzer biçimde, özerk teknokrat elitler tarafından yürütülen yapısal uyum politikaları, devletin doğasını yeniden hayırhah olana dönüşümünü sağladığı için kutlanmıştır. Buna gösterilen gerekçe, ekonomik büyümenin sağlanması için uygun bir ortamı hazırlayacak ekonomik kuralların Devlet tarafından yeniden oluşturulmasının ve uygulanmasının ancak bu politikalar sayesinde olanaklı kılınmasıdır (krş. Krueger, 1993: 131; Balassa, 1982). Paradoksal olarak, piyasa-yönelimli 'reformlar'ın uygulanmasının yeniden 'efsanevi' niteliklere sahip bir devleti gündeme getirdiği söylenebilir. Aslında burada ortaya çıkan, devleti özgün bir varlık olarak değilse bile, kendine özgü amaçları olan 'özerk' bir özne olarak görme eğilimidir (krş. Lal, 1987; Findlay, 1988). Bununla birlikte, ampirisist devlet kuramcıları gibi, söz konusu pozitivist siyasal iktisatçılar da hayırhahlık veya özerkliğin devletin doğasında olan nitelikler değil, koşullara bağlı olarak kazanılan özellikler olduğunu ileri sürerek bu garabeti örtbas etmeye çalışmışlardır (krş. Alt veShepsle, 1990; Waterbury, 1993: 18). Dolayısıyla, devletlerin olumsal özelliklerini göz önüne alan karşılaştırmalı analizlere girişmekte sakınca görmeyeceklerdir. Örneğin, sınıflardan veya gruplardan 'bağımsız' biçimde ulusal hedefler geliştirebilme kapasitesine sahip olduğu belirtilen Doğu Asya devletleri ile devletin hedeflerinin 'özel çıkarlara indirgenebildiği' Üçüncü Dünya devletleri karşılaştırılmıştır. Ancak, bu tür karşılaştırmaların yanlışlığı mucizelerin sırrı olarak görülen Doğu Asya devletinin, 1990'ların sonunda Asya krizinin ardından, krizin birincil sorumlusu olarak kötülenmesi ile ortaya çıkmıştır.[6]

6 Birçok positivist çalışmanın ortak bir özelliği 'piyasa' ya da 'devlet' gibi araştırma nesnelerine -düzensiz bir biçimde olsa da- kendi kavramsal çerçevelerinin açıklayıcısı (yani açıklanması gerekeni açıklayan) olma anlamında bir nitelik atfedilmesidir.

Devletin kavramsallaştırılması konusunun, piyasa düzenini destekleyenler arasında büyük bir yarılmaya neden olduğunu saptamak da mümkündür. (Neo) liberal ekonomik düzen için belli zümrelerin çıkarlarına direnebilecek 'güçlü bir bağımsız devlet'e gereksinim konusunda ortak bir kanı olmakla birlikte, bunun nasıl gerçekleştirilebileceği konusunda herhangi bir oydaşmadan söz etmek mümkün değildir. Örneğin ordoliberal gelenekten gelen sosyal-piyasa ekonomisi kuramcılarına göre, belirli çıkar gruplarının ve özellikle tekellerin etkisini kırmak için, devletin tekil çıkarların ötesinde ve üstünde ötesinde bir şeyi, toplumun bütününün çıkarını temsil etmesi gerekir.[7] Açıkça görülüyor ki, kendi kendini düzenleyen ve özerk piyasa anlayışlarına karşı çıkmakta, dolayısıyla piyasanın kendiliğinden ortaya çıkması olanaksız olanı gerçekleştirebilmek için devletin 'yol gösterici eli'ne ihtiyaç duyduğu konusunda ordoliberaller ile post-Walras'cılar arasında bir yakınlık vardır (krş. Barry, 198: 179). Bunun anlamı, devletin gereken yer ve zamanda, oyunun genel kurallarını koymanın ötesine geçerek, piyasa süreçlerine sonuçlarını etkilemek, ve gerekli ise, düzeltmek için müdahale etmesidir (Giersch vd. 1992: 31). Öte yandan, ne dengesizlikler kuramcıları, ne de ordoliberallerin devletin 'üretim ve dağıtımı yönlendirecek *ex ante* (önceden) koordinasyon' işlevini yüklenmesine yönelik herhangi bir talepleri yoktur. (krş. Dobb, 1960: 2). Bir başka ifadeyle, hepsi 'müdahaleler piyasa güçlerinin işleyişini desteklemeli, kösteklememeli' önermesini benimsemiş gibidirler (Giersch vd.1992: 31).

Bununla birlikte ordoliberaller devletin piyasanın koordinasyonu adına dışardan müdahale eden, ve *dolayısıyla*, sermaye birikim biçimlerini belirleyen, bir özne olarak davranabileceği fikrini kabul etme eğilimindeyken; post-Walrascılar devleti, zorunlu da olsa, daha çok sözleşme temelli bir ilişki olarak görme eğilimindedirler. Çünkü onlara göre, hükümet müdahalesi olmaksızın bireylerin gönüllü olarak bir araya gelip herhangi bir verimsizliği ortadan kaldırabileceklerine inanmak, bir yanılgıdır (Stiglitz vd. 1989: 36). Devlet kavramsallaştırmalarındaki bu önemli farklılığa rağmen, her iki perspektif de 'piyasa ekonomisi'nin işlemesi için 'devletin nesnel zorunluluğu'nu kabul eder görünmektedir. Piyasanın 'varoluş koşulları'nın sağlanması için olduğu kadar, onun kendine zarar veren eğilimlerinin engellenmesi ve/veya kontrol alına alınması için bu gerekli görülmektedir (krş. Polanyi, 1944: 131; Wood 1991: 165).

Böylece, devleti dışsal ve gizemli bir varlık olarak algılayan bir anlayıştan uzaklaşılmakla birlikte, liberal düşüncenin geleneksel çizgisine aykırı olsa da, organik devlet ve toplum anlayışının liberal düşünce ile bağdaştırılmaması için bir neden olmadığı sonucuna ulaşılmış olmaktadır (krş. Dyson, 1980: 96; Giersch vd. 1992: 27). Bu Anglo-Sakson dünyadaki sosyal-liberalizm veya Fransa'daki *dayanışmacı*

7 Ordoliberal gelenek, bireysel özgürlükler ve piyasa temelli bir toplumsal düzenin farklı katmanları arasındaki toplumsal dengeye önem veren biçimde, piyasa ile devlet arasındaki ilişkiler üzerinde yoğunlaşan değişik Alman düşünce okullarını kapsayan geniş bir araştırma programıyla özdeşleştirilir. Daha iyi bilinen Freiburg Okulu dahil sözkonusu Alman okullarının kapsamlı bir değerlendirmesi için bkz. Özbideciler 2003.

(*solidarite*) gelenekleri içerisinde olduğu gibi, Emile Durkheim, Karl Polanyi gibi pozitivistlerin çalışmalarında da yankılarını bulmuştur. Bunun nedeni 'bir bütün olarak toplum adına organik bir biçimde plan yapabilen ve hareket edebilen' 'güdümcü devlet'e (*dirigiste state*), hem piyasanın yıkıcı eğilimlerine yönelik bir 'karşı-hareket', hem de iyi işleyen bir piyasa ekonomisinin yaşamsal bileşenlerinden biri olarak gereksinim duyulmasıdır (krş. Bellamy, 1992: 75; Freeden, 1978: 115; Polanyi 1944: 131, 149).

Buna karşılık, günümüzün neoliberalleri 'kamu tercihi kuramı tarafından tamamen çürütülmüş', 'bir tür Hegel'ci devlet kavramsallaştırması' olduğu gerekçesiyle karşı çıktıkları bu yaklaşımın yerine koyacakları başka bir seçenek kalmadığı düşüncesiyle, rant-kollama analizinde karar kılmaktadırlar (krş. Barry, 1987: 182; 1993; Gray, 1995: 41). Ancak, neoliberal ekonomik gündemin çok istenen 'politika reformları'nı hayata geçirebilmek için rant-kollayıcılarının karar alma süreçleri üzerindeki etkisinin nasıl ve hangi yollarla kırılabileceğini açıklamakta yaya kalmaktadırlar (krş. Grindle, 1991; Williamson, 1993). Kısacası, rant-kollama analizinin başarısızlığı 'politika değişimleri'ni açıklamaktaki yetersizliği ile sınırlı değildir, zira söz konusu kuramcılar hiç de hoşlarına gitmeyecek bir gerçekle yüz yüze gelmişlerdir: devleti kendi kavramsal çerçeveleri içinde irdeleyebilecekleri bir değişken haline getirme düşüncesi boşa çıkmıştır. Ortaya çıkmıştır ki, benimsedikleri kavramsal çerçeve içinde 'politika reformları'nın başlatılması ancak 'üçüncü taraf' konumunda görülen 'aydınlanmış teknokratlar' ya da uluslararası finans kuruluşları gibi dışsal etkenlerle açıklanabilmektedir (krş. Bates ve Krueger, 1993: 464; Waterbury, 1992).

İronik olan şudur: başlangıçta mikro iktisatın yöntemsel bireyci önermesi temelinde bir toplumsal kuram inşa ederek siyasetin *özerkliğine* meydan okumaya niyetlenen rant-kollama analizinin savunucuları (Barry, 1987: 25), sonuçta 'paylaşım koalisyonlarının yıkıcı etkilerini' denetlemek için *zorunlu* gördükleri özerk bir devleti savunmalarını olanaklı kılacak bir kuram arayışına yönelmişlerdir (krş. Bates, 1989: 153; 1990: 51; Chowdhury ve Islam, 1993: 252; Haggard, 1990: 44). Bu arayış, bir yandan 'düzenleyici devlet' gibi kavramları, diğer yandan 'devletin ekonomik ve toplumsal refahı arttırma kabiliyetinin' geliştirilmesine yönelik çabaları gündeme getirmiştir (World Bank, 1997: 25).

Sonuç Yerine

Piyasa ekonomilerinde devletin rolü üzerine yapılan bu akademik tartışma, paradoksal olarak, sözleşme temelli yaklaşımın devleti açıklanması gereken bir olgu olarak irdelemekteki yetersizliğini ortaya koyar.

Rant-kollama analizine yoğunlaşan bu tartışmaya ilişkin değerlendirme-lerimizin gösterdiği gibi, sözleşme ilişkilerinin tarafsız garantörü olan devlet 'zihinsel bir kurgu'dan başka bir şey değildir. Bu kurgu, olguları açıklamakta hiç yeterli olma-

makla birlikte, belirli bir modelin varsayımları uyarınca 'rasyonel ekonomik insan'ın eylemleri için gerekli koşulların sağlanmasında işlevsel olabilir. Bu durumda devlet *içi boş bir kavram* yani gerçeklikle hiçbir ilişkisi olmayan bir kavram haline gelir. Sonuç olarak, 'kollektif eylemi' irdelemek için, bireyci temellere dayalı ve/veya ampirist bilgi kuramı ile sınırlı kuramlar tarafından sağlanması mümkün olmayan kavramsal kategorilere duyulan gereksinim kendisini şiddetle hissettirmektedir.

Şunu belirtmek gerekir ki açıklanmaya muhtaç olguların doğasına ilişkin tartışmalar sadece felsefi ya da akademik kaygılarla yapılmaz. Bu tartışmaların bilfiil politika oluşturma sürecine katılan politikacılar, bürokratlar, işadamları, sendikacılar, aydınlar ve/veya onların örgütleri için de önemli olduğuna işaret etmek gerekir. Bu anlamda, siyasi önemi vardır. Çünkü onların gerçekliği kavrayışları ve/veya gerçeklikleri farklı kavrayış biçimlerine olan zaafları, kendi 'davranış biçimleri'ni olduğu kadar başkalarınınkileri de etkilemekte, belirleyici olmasa bile, önemli bir rol oynamaktadır (Gramsci'ci anlamda 'hegemonya' kavramının önemi buradadır). Başka türlü, beşeri ve politik anlamda bedeli çok ağır olan Yeni Sağ düşünce gibi tutarsız bir dizi fikrin nasıl olup da 1980'li yıllardan beri hegemonya kurduğunu anlamak pek mümkün değildir. Kuşkusuz, onun 'başarısı', sıradan bir entelektüel paradigma olsa da, belli bir sınıfın hegemonyasının yeniden kurulmasında oynadığı ideolojik işlevden kaynaklanmaktadır.

Kaynakça

Alt, J. and Shepsle, K. (eds)(1990) *Perspectives on Positive Political Economy,* Cambridge University Press.

Arneson, R. (1992) "Introduction" in R. Arneson, (ed) *Liberalism*, Vols.I-II-III, E.Elgar.

Balassa, B. (1982) "Structural Adjustment Policies in Developing Economies" *World Development*, 10(1).

Bardhan, P. (1990) "Symposium on the State and Economic Development", *Journal of Economic Perspectives*, 4(3).

Barker, E. (1965) *Essays on Government*, Oxford University Press.

Barry, N. (1979) *Hayek's Social and Economic Philosophy*, Macmillan.

————(1987)*The New Right*, Croom Helm.

————(1988) *The Invisible Hand in Economics and Politics*, Hobart Paper, No.111, The Institute of Economic Affairs, London.

————(1989) *An Introduction to Modern Political Theory*, Second Edition, Macmillan.

Bates, R. (1988) "Toward a Political Economy of Development", in R.Bates (ed), *Toward a PoliticalEconomy of Development : A Rational Choice Perspective,* University of California Press, Berkeley.

————(1989) *Beyond the Miracle of the Market*, Cambridge University Press.

————(1990) "Macropolitical Economy in the Field of Development", in J. Alt and K.Shepsle (eds), *Perspectives on Positive Political Economy*, Cambridge University Press.

————(1991) "A Critique by Political Scientists" in G.Meier (ed), *Politics and Policy Making in Developing Countries : Perspectives on New Political Economy*, ICS Press, San Francisco.

Bates, R. and Krueger, A. (1993) "Generalisations from the Country Studies" in R.Bates & A.Krueger (eds),*Political and Economic Interactions in Economic Policy Reform*,Blackwell.

Baysinger, B. et al. (1980) "Mercantilism as a Rent-Seeking Society" in J.Buchanan, R.Tollison, G.Tullock (eds) *Toward a Theory of Rent-Seeking Society*, Texas A&M University Press.

Bellamy, R. (1992) *Liberalism and Modern Society*, Polity.

Blaug, M. (1980) *The Methodology of Economics*, Cambridge University Press.

Brenner, R. (1986) The Social Basis of Economic Development" in J. Roemer (ed), *Analytical Marxism*, Cambridge University Press.

Brooks, M., Heijdra, B. and LowenberG, A. (1990) "Productive and Unproductive Labor and Rent Seeking", *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, 146, 3.

Buchanan, J. (1979) *What Should Economists Do?,* Liberty Press.

————(1980) "Rent Seeking and Profit Seeking" in J.Buchanan, R.Tollison, G.Tullock (eds) *Toward a Theory of Rent-Seeking Society*, Texas A&M University Press.

————(1986) *Liberty, Market and the State*, Harvester Press.

————(1987) Economics : Between Predictive Science and Moral Philosophy, Texas A&M University Press.

————(1991) *Constitutional Economics*, Blackwell.

Campbell, J. and Lindberg, L. (1990) "Property Rights and the Organisation of Economic Activity by the State", *American Sociological Review*, Vol.55.

Chang, Ha-Joon (1994) The Political Economy of Industrial Policy, Macmillan.

————(2002) "Breaking the Mould : An Institutionalist Political Economy Alternative to the Neo-Liberal Theory of the Market and the State", *Cambridge Journal of Economics*, Vol.26.

Chowdhury, A. and Islam, I. (1993) *The Newly Industrialising Economies of East Asia*, Routledge.

Clark, J. (1990) "The History of Britain : a Composite State in a *Europe de Patries*?", in J. Clark (ed).*Ideas and Politics in Modern Britain*, Macmillan

Colander, D. (1984) "Introduction" in D.Colander (ed.),Neoclassical Political Economy : The Analysis of Rent-Seeking and DUP Activities, Ballinger.

Colclough, C. (1991) "Structuralism vs. Neo-liberalism : An Introduction" in C. Colclough & J. Manor (eds), *States or Markets? Neo-liberalism and the*

Development Policy Debate, Oxford University Press. Colletti, L. (1975) "Introduction", *Early Writings Marx*, Penguin.

Cullis, J. and Jones, P. (1992) *Public Finance and Public Choice*, McGraw-Hill.

De Melo, J. and Robinson, S. (1992) "Productivity and Externalities: Models of Export Growth", *The Journal of International Trade and Economic Development*, Vol.1, No.1.

Dilorenzo, T. (1988) "Property Rights, Information Costs and the Economics of Rent Seeking", *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, Vol.144, No.2.

Dobb, M. (1973) *Theories of Value and Distribution since Adam Smith*, Cambridge University Press.

Dornbusch, R. (1990) "Policies to Move from Stabilisation to Growth", *Proceedings of the World Bank Annual Conference on Development Economics*, Supplement to The World Bank Economic Review.

DowdinG, K. (1991) Rational Choice and Political Power, E.Elgar.

Dyson, K. (1980) *The State Tradition in Western Europe*, Martin Robertson.

Eggertsson, T. (1990) *Economic Behavior and Institutions*, Cambridge University Press.

Evans, D. (1990) "Outward Orientation : An Assessment" in C. Milner (ed), *Export Promotion Strategies*, Harvester Wheatsheaf.

Feiwel, G. (1987) "The Many Dimensions of Kenneth Arrow" in G. Feiwel (ed), *Arrow and the Foundations of the Theory of Economic Policy*, Macmillan.

Findlay, R. (1988) "Trade, Development, and the State" in G.Ranis & P.Schultz (eds), *The State of Development Economics*, Blackwell.

Fine, B. (2007) "The Historical Logic of Economics Imperialism and Meeting the Challenges of Contemporary Orthodoxy: Or Twelve Hypotheses on Economics, and What is to Be Done", paper presented at EAEPE Conference**,** 1-3 November 2007, Porto, Portugal.

Freeden, M. (1978) *The New Liberalism : An Ideology of Social Reform*, Oxford University Press.

Gerstenberger, H. (1992) "The Bourgeois State Form Revisited" in W.Bonefeld et al. (eds), *Open Marxism*, Vol.1, Pluto Press.

Giersch, H. et al. (1992) The Fading Miracle : Four Decades of Market Economy in Germany, Cambridge University Press.

Gray, J. (1989), *Liberalisms : Essays in Political Philosophy*, Routledge.

————(1990) "Hayek on the Market Economy and the Limits of State Action" in

D.Helm (ed), *The Economic Borders of the State*, Oxford University Press.

————(1995) *Liberalism*, Second Edition, Open University Press.

Grindle, M. (1991) "The New Political Economy", in G.Meier (ed), *Politics and Policy Making in Developing Countries : Perspectives on New Political Economy*, ICS Press, San Francisco.

Haggard, S. (1990) *Pathways from the Periphery : The Politics of Growth in the Newly Industrialising Countries*, Cornell University Press.

Hayek, F.A. (1967) *Studies in Philosophy, Politics and Economics*, RKP.

————(1978) *New Studies*, RKP.

Heijdra, B., A.Lowenberg, R.Mallick (1988), "Marxism, Methodological Individualism, and the New Institutional Economics", *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, Vol.144, No.2.

Helleiner, G. (1992) "Introduction" in G. Helleiner (ed),*Trade Policy, Industrialisation and Development*, Oxford University Press.

Helm, D. (ed) (1990) *The Economic Borders of the State*, Oxford University Press.

Hiemenz-Nunnenkamp et al. (1991) *The International Competitiveness of Developing Countries for Risk Capital*, Kieler Studien 242, Tubingen.

Hodgson, G. (1988) *Economics and Institutions : A Manifesto for Modern Institutional Economics*, Polity.

Hunt, D. (1989), *Economic Theories of Development*, Harvester Wheatsheaf.

Jones, L. and Sakong, I. (1980) *Government, Business and Entrepreneurship in Economic Development : The Korean Case*, Harvard University Press.

Kay, G. and Mott, J. (1982) *Political Order and the Law of Labour*, Macmillan.

Kirzner, I. (1985) *Discovery and the Capitalist Process*, University of Chicago Press.

Krueger, A. (1990) "Government Failures in Development", *Journal of Economic Perspectives*, 4(3).

Krueger, A. (1993) *Political Economy of Policy Reform in Developing Countries*, MIT Press.

Krueger, A. and Tuncer, B. (1980) "Estimating Total Factor Productivity Growth in a Developing Country", World Bank Staff Working Paper 422.

Lal, D. (1983) *The Poverty of 'Development Economics'*, The Institute of Economic Affairs, London.

————(1987), "The Political Economy of Economic Liberalisation", *World Bank Economic Review*, 1(2).

Latsis, S. (1976) "A Research Programme in Economics" in S. Latsis (ed), *Method and Appraisal in Economics*, Cambridge University Press.

Leijonhufvud, A. (1976) "Schools, 'Revolutions', and Research Programmes in Economic Theory" in S.Latsis (ed), *Method and Appraisal in Economics*, Cambridge University Press.

Levacic, R. (1990) "Public Choice : The Economics of Politics" in J.Shackleton (ed), *New Thinking in Economics*, Edward Elgar.

Letwin, S. (1992) *The Anatomy of Thatcherism*, Fontana.

Levi, M. (1988) *Of Rule and Revenue*, University of California Press.

Macpherson, C.B. (1961) *The Political Theory of Possessive Individualism*, Oxford University Press.

Marcuse, H. (1955) *Reason and Revolution*, RKP.

Naqvi, S. (1993) *Development Economics : A New Paradigm*, Sage.

Nelson, J. (1989) "The Politics of Long-Haul Economic Reform" in J. Nelson et al. *Fragile Coalitions : The Politics of Economic Adjustment*, Overseas Development Council, Washington, D.C.

North, D. (1984) "Three Approaches to the Study of Institutions", in D.Colander (ed).*Neoclassical Political Economy : The Analysis of Rent-Seeking and DUP Activities*, Ballinger.

North, D. (1990a) *Institutions, Institutional Change and Economic Performance,* Cambridge University Press.

————(1990b) "Institutions and A Transaction-Cost Theory of Exchange", in J.Alt and K.Shepsle (eds) *Perspectives on Positive Political Economy*, Cambridge University Press.

OakeshotT, M. (1975a) *On Human Conduct*, Oxford University Press.

————(1975b) *Hobbes on Civil Association*, Blackwell.

O'Driscoll, G. and Rizzo, M. (1985) *The Economics of Time and Ignorance*, Blackwell.

Özbideciler, U. (2003) *Social Market Economy: An Inquiry into the Theoretical Bases of German Model of German Capitalism*, unpublished MSc.dissertation, METU, Department of European Studies.

Peacock, A. et al. (1984) *The Regulation Game*, Blackwell.

Perkins, D. (1991) "Economic Systems Reform in Developing Countries" in D.Perkins and M.Roemer (eds) *Reforming Economic Systems in Developing Countries*, Harvard Institute for International Development.

Polanyi, K. (1944) *The Great Transformation*, Beacon Press.

Ricketts, M. (1987) "Rent Seeking, Entrepreneurship, Subjectivism and Property Rights", *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, Vol.143, No.3.

Rodrik, D. et al. (2005) "Growth Diagnostics", http://ksghome.harvard.edu/ ~drodrik/ Samuels, W. and Mercuro, N. (1984), "A Critique of Rent-Seeking Theory" in D.Colander(ed.), *Neoclassical Political Economy : The Analysis of Rent-Seeking and DUP Activities*, Ballinger.

Sayer, D. (1987) *The Violence of Abstraction : The Analytic Foundations of Historical Materialism*, Blackwell.

Shapiro, H. and Taylor, L. (1990) "The State and Industrial Strategy", *World Development*, 18(6).

Srinivasan, T. N. (1985), "Neoclassical Political Economy, the State and Economic Development", *Asian Development Review*, 3(2).

Stiglitz, J. (1989) "Rational Peasants, Efficient Institutions, and a Theory of Rural Organisatons : Methodological Remarks for Development Economics", in P.Bardhan (ed) *The Economic Theory of Agrarian Institutions*, Oxford University Press.

Stiglitz, J. et al. (1989) *The Economic Role of the State*, Blackwell.

Stiglitz, J. (1993) "Post Walrasian and Post Marxian Economics", *Journal of Economic Perspectives*, 7(1).

Sugden, R. (1989) "Spontaneous Order", *Journal of Economic Perspectives*, 3(4).

Taylor, L. (1993) "The Rocky Road to Reform" in L.Taylor (ed),*The Rocky Road to Reform*, MIT Press.

Tullock, G. (1980) "Rent Seeking as a Negative Sum Game" in J.Buchanan, R.Tollison, G.Tullock (eds) *Toward a Theory of Rent-Seeking Society*, Texas A&M University Press.

Von mises, L. (1960) *Epistemological Problems of Economics*, Van Nostrand Company, New Jersey.

Wade, R. (1990) *Governing the Market*, Princeton University Press.

————(1992) "Review Article : East Asia's Economic Success Conflicting Perspectives, Partial Insights, Shaky Evidence", *World Politics*, 44(2).

Waldron, J. (1990) *The Right to Private Property*, Oxford University Press.

Waterbury, J. (1989) "The Political Management of Economic Adjustment and Reform" in J. Nelson et al. *Fragile Coalitions : The Politics of Economic Adjustment*, Overseas Development Council, Washington, D.C.

Waterbury, J. (1992) "The Heart of the Matter ? Public Enterprise and the Adjustment Process", in S.Haggard & R.Kaufman (eds), *The Politics of Economic Adjustment*, Princeton University Press.

————(1993) *Exposed to Innumerable Delusions*, Cambridge University Press.

Weintraub, E.R. (1988) "The Neo-Walrasian Program is Empirically Progressive" in N. de Marchi (ed), *The Popperian Legacy in Economics*, Cambridge University Press.

Whynes, D. and Bowles, R. (1981) *The Economic Theory of the State*, Martin Robertson.

Williamson, J. (1990) "What Washington Means by Policy Reform" in J.Williamson (ed), *Latin American Adjustment : How much has happened?* Institute for International Economics, Washington.

————(1993) "In Search of a Manual for Technopols" in J.Williamson (ed),*The Political Economy of Policy Reform*, Institute for International Economics, Washington.

Wood, E.M. (1991) *The Pristine Culture of Capitalism*, Verso.

————(1995) *Democracy Against Capitalism*, Cambridge University Press.

World Bank (1983) *World Development Report.*

————(1987) *World Development Report.*

————(1990) *Adjustment Lending Policies for Sustainable Growth,* Policy and Research Series, 14.

————(1997) *World Development Report.*